

REKONSTRUKCIJA LETNJKOVCA KRALJA ALEKSANDRA PRVOG U NERESNICI KOD KUČEVA

UDK : 728.84:69.059.7(497.11)

Dragan Kostić¹, Milan Gligorijević², Natalija Kostić³, Katarina Knezević⁴

Rezime: Kompleks letnjikovca dinastije Karađorđević u selu Neresnica izgrađen je 1930. godine, a pored kuće za odmor imao je i ulogu kontrole ispiranja zlata iz reke Pek u neposrednoj blizini. Sama Letnja kuća izgrađena je u karakterističnom stilu srpske narodne arhitekture, sa odlikama građanskih kuća sa boljim komforom. Istorijski značaj zgrade Letnje kuće i arhitektonske i građevinske vrednosti čitavog kompleksa doprinele su zakonskom rešenju problema zbrinjavanja ovog jedinstvenog kompleksa. Oštećenja, kolaps i nestabilnost pojedinih delova Letnjikovca pretili su potpunom devastacijom i kolapsom. Projektom sanacije i rekonstrukcije predviđene su mere za vraćanje stabilnosti zgrade i rekonstrukcije u novoplaniranim okolnostima sa funkcijom centra za posetioce, muzejske izložbe i sala za projekcije i edukaciju. U radu su predstavljene primenjene mere za sanaciju konstrukcije sa aspekta očuvanja arhitektonskih i građevinskih vrednosti zgrade iz perioda izgradnje.

Ključne reči: Kablovska rešetka, viseće konstrukcije,

RECONSTRUCTION OF THE KING ALEXANDER I KARADJORDJEVIC SUMMER HOUSE IN NERESNICA NEAR KUČEVO

Abstract: The summer house complex of the Karadjordjevic dynasty in the village of Neresnica was built in 1930, and in addition to the holiday home, it also had the role of controlling the leaching of gold from the Pek River in the immediate vicinity. The Summer House itself was built in the characteristic style of Serbian folk architecture, with the features of civic houses with better comfort. The historical significance of the Summer House building and the architectural and construction values of the entire complex have contributed to the legal solution of the problem of taking care of this unique complex. Damage, collapse and instability of certain parts of the Summer House threatened complete devastation and collapse. The project of rehabilitation and reconstruction envisages measures for restoring the stability of the building and reconstruction in the newly planned circumstances with the function of a visitor center, a museum exhibition and halls for projections and education. The paper presents the applied measures for the rehabilitation of the structure from the aspect of preserving the architectural and construction values of the building from the period of construction.

Key words: Structural improvement, Practical techniques, Masonry, Residential heritage

¹ Vanredni profesor, dr, dipl.inž.gradj, Građevinsko-arhitektonski fakultet u Nišu, dragan.kostic@gaf.ni.ac.rs

² Asistent, dr, dipl.inž.grad., Građevinsko-arhitektonski fakultet u Nišu, milan.gligorijevic@gaf.ni.ac.rs

³ Dipl.inž.arh., Data Investment, Novi Sad

⁴ Master inž.arh.

1. UVOD

Letnjikovac kralja Aleksandra I Karadorđevića nalazi se u selu Neresnica, između Kučeva i Majdanpeka. Smešten je u veoma lepom okruženju - u podnožju severnih obronaka Homoljskih planina, nekoliko stotina metara od reke Pek koja je poznata kao zlatonosna. Početkom 1930-ih, kralj Aleksandar je postao većinski suvlasnik akcionarskog društva, koje je planiralo intenzivnu eksploataciju zlata iz reke Pek. Da bi nadgledao radove, ali i zbog odmora, u kompleksu se gradi letnjikovac (slika 1) sa

pomoćnim objektima u kojima je kraljevska porodica boravila tokom njegovog boravka u Neresnici.

Letnjikovac je bio u vlasništvu kraljevske porodice Karadorđević do 1947. godine, kada je i ova, kao i ostala imovina, ukazom oduzeta. U međuvremenu nije bilo odgovarajućeg održavanja, zbog čega je čitav kompleks bio vidno oštećen (sl. 2 i 3). Zakonom o restituciji rešen je pravni status kompleksa letnjikovca, koji je dat na korišćenje Opštini Kučevo, koja je preduzela mere da se ovaj kompleks proglasi kulturnim dobrom i stavi pod zaštitu države

a)

b)

Slika 1. Originalni izgled Kraljeve vile u Neresnici: a) Jugo-zapadni izgled, b) Zapadni izgled (fotografija iz arhiva Opštine Kučevo [1])

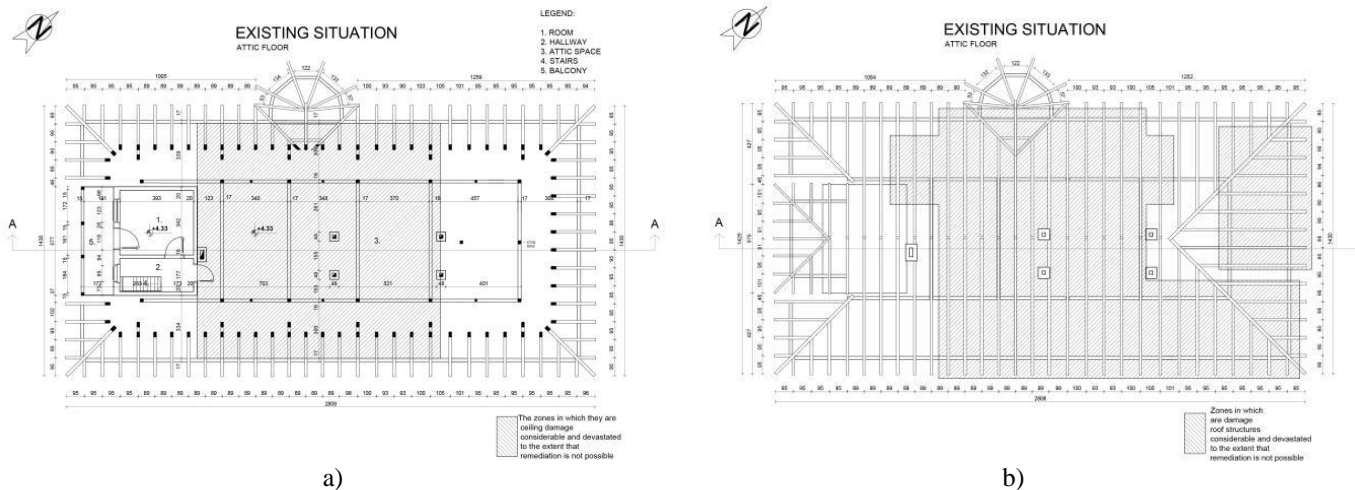

a)

b)

Slika 2. Devastirano stanje Kraljeve vile u Neresnici: a) i b) Deo SZ fasade, (fotografija iz arhiva Opštine Kučevo [1])

Slika 3. Devastirano stanje pojedinih sklopova: a) Tavanačni i plafonski sklop b) Krovna konstrukcija, (crteži iz projekta rekonstrukcije [2])

Zgrada Kraljeve vile temeljno je rekonstruisana 2015. godine, sa namerom da se u sledećoj fazi obnove sve originalne arhitektonske vrednosti zgrade kako bi se izgled zgrade što manje promenio i zadržao duh vremena kada je izgrađena. Nova funkcija objekta je kulturna, izložbena i turistička, a projekat obnove ovog kompleksa je u skladu s tim.

2. ORIGINALNA ARHITEKTONSKA I KONSTRUKTIVNA KONCEPCIJA KRALJEVE VILE

Kompleks Letnjikovca Kraljeve vile sa pratećim zgradama tipičan je primer arhitekture stambenog stanovanja bogatijeg sloja građanskog društva u Srbiji u to vreme. Glavne karakteristike ove stambene zgrade u funkcionalnom smislu su život u prizemlju (prostorije za članove porodice i goste) sa odvojenom sobom za rad i prijem (radna soba-biblioteka) (slika 4), dok je u potkrovlju bio prostorija za posluđu u funkciji čišćenja, sređivanja i organizovanja drugih aktivnosti tokom boravka domaćina). Tavan je zauzimao jugozapadni deo (jedna prostorija). Vila je imala i vinski podrum, koji se takođe nalazio na jugozapadnom delu, a bio je uslovljen konfiguracijom terena. Udobnost korisnicima vile pružaju dimenzije soba i visina plafona, uz individualno grejanje svake sobe pećima na čvrsto gorivo, dok je tekuća voda bila dostupna samo u zajedničkom toaletu (jedan ženski i jedan muški toalet i jedno kupatilo).

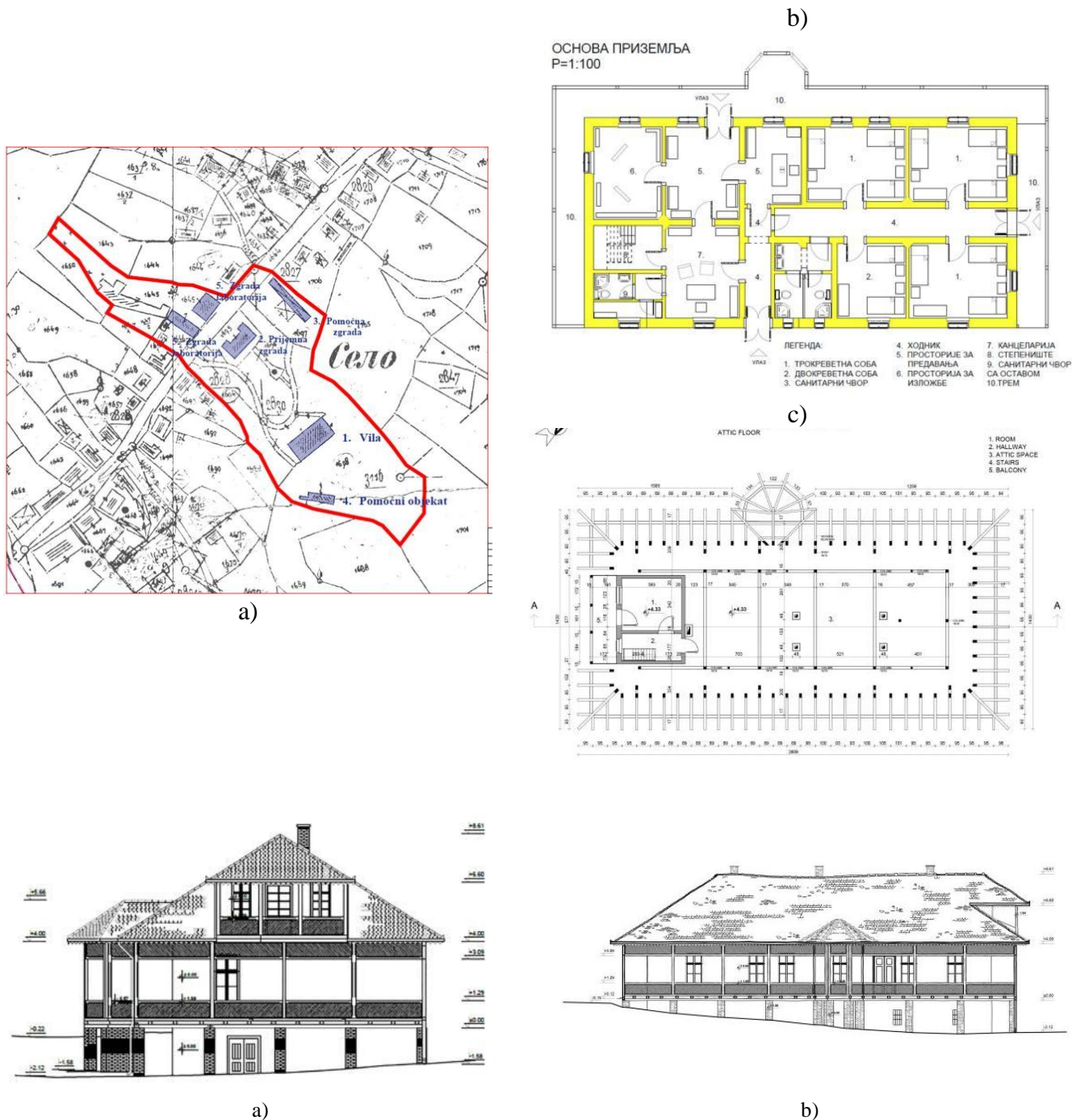
Srpska seoska kuća odlikovala se jednostavnim linijama, bez nepotrebnih kitnjastih detalja, sa

obaveznim tremom orijentisanim na osunčane fasade i vezom trema sa sobama. Tipični ukrasni elementi trema izrađeni su od drveta u obliku delimično prozirnih ograda sa karakterističnim detaljima u obliku čipke sa ukrštenim letvicama (slika 5). Pored Vile, kompleks ima i uslužne objekte, pomoćni objekat za čuvanje i pripremu hrane, prijemnu zgradu i laboratorije u funkciji ispiranja zlata.

Zgrada Kraljevske vile u konstruktivnom smislu je masivna zidana konstrukcija od pune opeke sa karakterističnim zidarskim vezama. Funkcionalno rešenje prizemlja uslovlilo je i konstruktivni sistem zgrade. Primenjen je sistem uzdužnih nosivih zidova sa dva trakta (4,9 + 4,9 m) i tri trakta (4,0 + 1,5 + 4,0 m). Fasadni zidovi su debljine 50 cm, dok su unutrašnji 30 cm. Tavanski deo je iznad dela sa dva trakta.

Krovna konstrukcija je klasična drvena sa pokrivačem od biber crepa i opšivima i olucima od pocinkovanog lima. Sistem krovne konstrukcije zasnovan je na kombinaciji dvostruke „stolice“ i vešaljke na slemenu. Stubovi stolice počivali su na unutrašnjim veznim zidovima (poprečno). Tavan je bio izrađen od drvenih greda sa daskama i zemljanim nasipom, dok je plafon bio malterisan preko trske.

Vremenom su drvene grede zbog štetočina i truljenja izgubile nosivost i delimično se urušile, što je dovelo do brzog propadanja ostalih drvenih elemenata, unutrašnjosti i urušavanja malterisanih obloga i oštećenja spojnice maltera u nosivim zidovima, što je dovelo do nestabilnost pojedinih zidova.

Slika 5. Originalno stanje Komplexa Kraljeve vile u Neresnici: a) SZ fasada б) JZ fasada (iz Projekta za rekonstrukciju [2])

3. REKONSTRUISANO STANJE

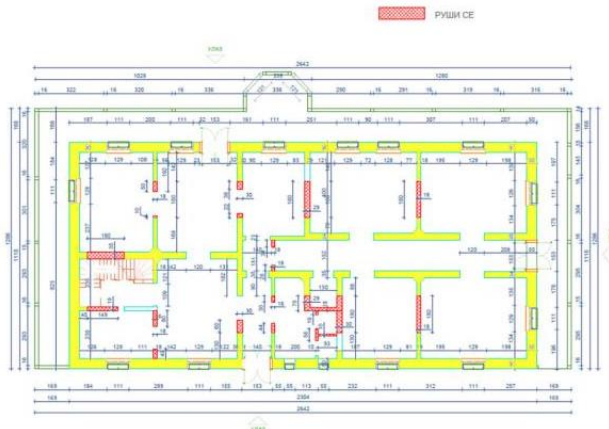
Stavljanjem pod zaštitu, kompleks Kraljeve vile u Neresnici dodeljen je na staranje Opštini Kučevo. Preduzete su aktivnosti na utvrđivanju postojećeg stanja, proceni štete i izradi projekta sanacije i rekonstrukcije čitavog kompleksa. Angažovan je Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture Smederevo, koji je 2009. godine završio projekat sanacije i rekonstrukcije. Zbog nedostatka sredstava projekat

je realizovan krajem 2015. godine. Projektom su predviđene mere za sanaciju nosivih delova konstrukcije (zidovi, plafoni, krov).

Prva faza popravke sastojala se od uklanjanja svih srušenih i oštećenih elemenata (u potpunosti krovna konstrukcija, deo trema, pojedinačni noseći zidovi)

Nestabilni i popucali noseći zidovi obnovljeni su (slika 6b) na isti način kao u originalnom projektu. Na ovaj način je vraćena vertikalna nosivost masivnih zidova, ali je zbog poboljšanja stabilnosti napravljen horizontalni serklaž (slika

6a) koji povezuje sve noseće zidove, visina serklaža je 25 cm i širina je jednaka širini zidova (50 cm i 30 cm). Glavne poprečne drvene grede koje su podupirale krov i strehu

Slika 6. Rekonstruisano stanje Kraljeve vile: Dispozicija AB greda

trema zamenjene su betonskim gredama (slika 6a, slika 7a). Betonske grede oslanjaju se na horizontalne serklaže - oni su „nasadeni“ preko AB serklaža i uzdužnog unutrašnjeg nosećeg zida. Dizajnirani su na međusobnoj udaljenosti od 1,6 m do 3,0 m. Njihov raspored u osnovi delimično prati položaj poprečnih unutrašnjih nosećih zidova, a delimično se oslanjaju na armirano-betonske grede iz drugog ortogonalnog pravca [3, 4, 5] (slika 6a).

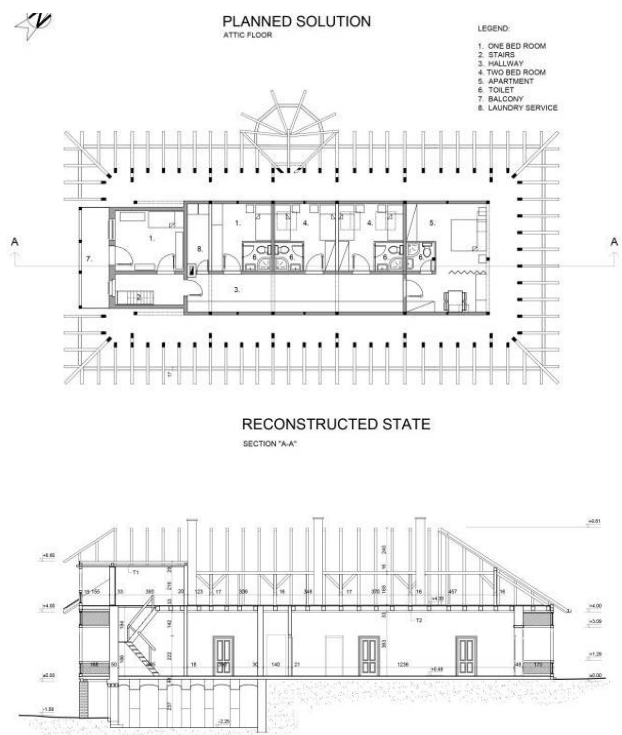
Na taj način su dobijeni oslonci za drvenu krovnu konstrukciju, što je u velikoj meri racionalizovano (umesto dve rožnjače i slemenjača, krovna konstrukcija je rešena samo sa dvema rožnjačama). Takođe, betonska konstrukcija je dizajnirana da nosi drveni plafon kakav je bio u svom izvornom stanju.

Novo planirana namena ove zgrade je centar za posetioce sa izložbom muzejskih eksponata iz perioda dinastije Karađorđević, umetničkih predmeta iz tog perioda i salom za predavanja i projekcije u prizemlju (slika 8), dok je u u potkrovlju postoje sobe za konzervatore i predavače.

Do danas je projekat sanacije i rekonstrukcije vile Karađorđević u Neresnici realizovan samo u delu sanacije zidova i rekonstrukcije krovne konstrukcije.

Slika 6. Rekonstruisano stanje Kraljeve vile: Osnova saniranih i rekonstruisanih zidova prizemlja

Slika 7. Rekonstruisano stanje Kraljeve vile: a) Podužni presek, b) Osnova potkrovlja (Iz Projekta rekonstrukcije [2])

*Slika 8. Hol za prezentacije u Letnjikovcu:
(iz projekta Aneks rekonstrukcije Kraljeve vile 2017 [6])*

4. ZAKLJUČAK

U ovom radu je predstavljen način sanacije oštećenih konstruktivnih elemenata, načini izvođenja i implementacije na ovom objektu.

Sa namerom da se kompleksu vrati bivša arhitektonska slava i aktivira nova funkcija, neophodno je sprovesti mere rekonstrukcije u skladu sa predviđenom namenom i važećim zakonodavstvom u oblasti zaštite kulturnog nasleđa. Na osnovu iskustva iz predstavljenog projekta, preporučuje se dalji razvoj i optimizacija primenjene tehnike .

Acknowledgement

Ova studija je realizovana kroz poslovnu i tehničku saradnju između opštine Kučevo i Građevinsko-arhitektonskog fakulteta

LITERATURA

- [1] Archive documentation from Municipality of Kučevo
- [2] Project for reconstruction developed by Regional Institute For Protection Cultural Monuments Smederevo 2015
- [3] Penelis, G. G., “Structural restoration of historical buildings in seismic areas”, Prog. Struct. Engng Mater., 2012, 4, pp. 64–73.
- [4] Petzet, Michael (2004) Principles of preservation: An introduction to the International Charters for Conservation and Restoration 40 years after the Venice Charter. In: International Charters for Conservation and Restoration. Monuments & Sites, I . ICOMOS, München, pp. 7-29.
- [5] Savic, J., “Revitalization of residential buildings in structural context”, Faculty of Civil Engineering and Architecture, University of Nis, Serbia, doctoral dissertation, 2016
- [6] Project aneks for reconstruction, Faculty of Civil Engineering and Architecture in Niš